

DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.1.7.2023.189-207>
УДК 7:76.02; 761.1

Петро Володимирович НЕСТЕРЕНКО,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
Київ, Україна,
e-mail: exlibrisclub@ukr.net,
ORCID: 0000-0003-4153-4175

«СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ» В ЕКСЛІБРИСІ

Анотація. Значним стимулом для художників і власників екслібрисів завжди були ювілейні дати, які привертали їхню увагу до літературного процесу. З моменту виходу в світ «Слово о полку Ігоревім» користується інтересом у дослідників, читачів, надихає художників та поетів. Коли за рішенням ЮНЕСКО у всьому світі відзначалося 800-річчя безсмертного твору, художники відгукнулися на цю подію численними екслібрисами, адресованими його шанувальникам. Наступна хвиля інтересу до літературної пам'ятки виникла після заснування в 1990 р. Новгород-Сіверського історико-культурного заповідника з музеєм «Слова о полку Ігоревім», а також із оголошеним конкурсом на кращий екслібрис для музею. Важливу роль відіграла активна позиція українського колекціонера і дослідника «Слова» С. Воїнова, який організував виставки й брав участь у наукових конференціях.

Кожен народ має свою «Пісню пісень» невичерпного духовного наповнення. Для українців споконвіку неспростовним свідченням своєї історичної зрілості і свідомості були самобутні, єдині в своєму роді, народні думи та найдавніше, ще з XII ст., відлуння їх – поема «Слово

о полку Ігоревім». В основі його сюжету – розповідь про невдалий похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича на половців навесні 1185 р. До історичної повісті автор додав мотиви снів, плачів, реакцій природи на долю героїв, монологи князів. Повість написана наприкінці XII ст., знайдена була лише в 1791 р. князем Олексієм Мусіним-Пушкіним у Спасо-Ярославському монастирі. Твір такого високого звучання й такої мудрої глибини, як «Слово», – це настільне видання кожного свідомого українця, кожного патріотично налаштованого читача, шанувальника рідної літератури. Тому не дивно, що «Слово» знайшло широкий відгук серед численних художників-екслібрисистів з усіх міст України – від Чернівців, Львова й Івано-Франківська до Чернігова, Сум і Харкова.

Ключові слова: екслібрис, «Слово о полку Ігоревім», художник, ювілейні дати, культура, музей, колекціонери, вчені.

Вступ. Чернігівські князі брали активну участь у боротьбі з половцями, 1185 р. під проводом Ігоря Новгород-Сіверського відбувся невдалий похід, який став темою для літературної пам'ятки «Слово о полку Ігоревім». Святування 800-річного ювілею створення поеми, а також заснування музею й відзначення 200-річчя з часу її друкування сприяло підвищенню інтересу науковців і художників до «Слова», що вилилося й у поширення відображення подій, висвітлених у поемі, мовою екслібриса. Додатковим стимулом для художників-екслібрисистів стало створення музею «Слова о полку Ігоревім» й оголошеного конкурсу на кращий книжковий знак, присвячений літературному шедевру. Таким чином, виникла своєрідна екслібрисна «Словіана», яка засвідчила значний інтерес до всесвітньовідомої пам'ятки культури.

Постановка проблеми. Екслібрис завжди адресований певній людині, яку художник поважає, й втілює образно чи символічно глибокий зміст. Майстри екслібриса часто відгукуються на суспільно-політичні події, тому книжковий знак виконує роль мініатюрного плакату, стає важливим джерелом історії культури не лише України, а всього людства. Отже, духовна культура українського суспільства висвітлюється завдяки мистецтву книжкового знаку у зв'язку зі світовим культурним процесом. Ювілейні святкування виходу в світ «Слова о полку Ігоревім» спричинилися до появи серед численних книжкових знаків шевченкіани, гоголіани, франкіани, стефаникіани, ще й «словіни», яка посіла почесне місце у цій низці. Сьогодні, в часи війни за нашу незалежність від російських загарбників, особливо гостро постає, як і в праці давньоруського генія, мотив єдності в захисті нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значні зібрання екслібрисів знаходяться у колекціонерів, а також у музейних та бібліотечних фондах. Вони несуть багато інформації про життя нашого суспільства, відгукуються на події у мистецькому й культурному житті країни. В останнє півстоліття окремим розділом серед найпоширеніших у мистецтві книжкового знаку творів літератури увійшла «Словіана». Започаткував її видатний художник Василь Кричевський у своєму екслібрисі для відомого музикознавця, фольклориста та літературознавця Дмитра Ревуцького, створеному в 1929 р. На бандурі в руках козака відтворено слова славетного поета-співця і музики-гусяря кінця XI – середини XII ст. Бояна з поеми «Слово о полку Ігоревім»: «Свивая славію оба полы сего времени». Цей сюжет настільки сподобався організаторам виставки українського екслібриса ХХ ст. у Лейпцигу у 2003 р., що вони помістили цей образ на фронтиспіс альбому-каталогу виставки. Це надало йому не

лише монументально-плакатного звучання, а й посилило художню вартість усього видання.

Книжкові знаки «Словіани» експонувалися й на виставці сучасного українського екслібриса в данському Музеї мистецтв у Фредеріксхавні в 1996 р., наприклад, мініатюра Миколи Неймеша з Харкова, виконана для Святослава Воїнова. Екслібриси «Словіани» знаходяться в постійній експозиції Музею «Слова о полку Ігоревім» у Новгород-Сіверському, про них також розповідається автором цих рядків на сторінках наукового видання «Історія українського екслібриса», яке вийшло у світ у 2016 р.

Автор перегорнув значну частину своєї багатотисячної колекції й виокремив окремий розділ, присвячений «Слову о полку Ігоревім». Це було б практично неможливо, працюючи у фондах бібліотек чи музеїв, тому такі дослідження можуть собі дозволити лише колекціонери на базі своїх зібрань. Варто наголосити, що до уваги бралися роботи художників, які систематично працюють у жанрі книжкового знаку й заявили про себе як на теренах України, так і за її межами. Їхній набуток у цій галузі налічується сотнями екслібрисів, наприклад, Василь Леоненко з Чернігова створив понад тисячу триста книжкових знаків у техніці гравюри на лінолеумі.

Мета статті – розкрити здобуток вітчизняних майстрів екслібрису у висвітленні історії культури України на прикладі літературної пам'ятки «Слова о полку Ігоревім».

Вперше зібрано, систематизовано й всебічно розглянуто роботи провідних художників мистецтва книжкового знаку, які працювали у цьому жанру протягом багатьох років. Виявлено основні концепції, композиційні та образно-стилістичні рішення. Окреслено місце екслібрисного надбання в мистецькій спадщині України.

Виклад основного матеріалу. Літературний шедевр XII ст. «Слово о полку Ігоревім» із роками не лише не втрачає популярності, а й набуває все більшого інтересу до безсмертного твору. В його основі – реальна подія – похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославича на половців, історичний факт якої описаний у Лаврентіївському та Іпатіївському літописах. Багатівікова мандрівна доля «Слова про Ігорів похід» була невідома нікому аж до 1795 р., коли його відкрив у рукописному збірнику бібліограф О. Мусін-Пушкін. Завдяки цьому відкриттю з'явилось перше видання друком із оригінального літопису вже в 1800 р. Невдовзі після цього видання оригінал рукопису зник під час пожежі Москви в 1812 р. Напередодні 200-літнього ювілею друкованої пам'ятки вже у незалежній Україні у різних колах суспільства знову поширився інтерес до історії вивчення нашої минувшини. Поема, що дійшла до нас із сивої давнини, захопила багатьох художників, зібрала значну кількість перекладів сучасними мовами, виховувала безмежно відданих Україні синів і дочок. Про художнє вирішення низки українських видань, присвячених «Слову о полку Ігоревім» за останні півстоліття, розповідалося у науковому дослідженні автора цих рядків [6, сс. 70-85]. Ця публікація розкриває роботу майстрів екслібриса, створених ними за останні півстоліття.

Відкритий широкому загалу більше 200 років тому витвір давньоруського генія і досі приваблює митців, зокрема майстрів малої графіки – екслібриса. У цьому жанрі маємо значний доробок, який розпочинається екслібрисом видатного українського графіка Василя Кричевського для відомого музикознавця, виконавця народних пісень і дум Дмитра Ревуцького, виконаним у 1929 р. У ньому зображено бандуриста, який на тлі селянської хати, вершника-запорозця і турецького міста з мечеттю співає

про тяжку долю українців у турецькій неволі. Слова славетного поета-співця і музики-гуслеяра Бояна з поеми «Слово о полку Ігоревім»: «Свивая славію оба полы сего времени» у сучасній трактовці поета Володимира Васьківа зі Сполучених Штатів Америки у переспіві поеми звучать так: «То натхненною рукою Його пальці струни брали, І живущії співали, Вихваляли славу грою». Ці слова яскраво характеризують Д. Ревуцького як одного з основоположників українського музикознавства, зокрема лисенкознавства.

1975 р. громадськість широко відзначала важливу подію в культурному житті України – 175-річчя від дня першого видання «Слова про Ігорів похід» графом О. Мусіним-Пушкіним. З цієї нагоди київське видавництво «Дніпро» видало в 1977 р. поему з ілюстраціями Георгія Якутовича. Його київський колега Василь Лопата відгукнувся екслібрисом, створеним у 1979 р. для художника та його дружини, теж художниці, Олександри Павловської (рис. 1). Одягнені в національні строї чоловік і жінка заглиблені в читання шедевр світової літератури. Особливої експресії надають зображенню стрічки з вінка жінки, довкола яких грайливо розташований шрифтовий напис «Книгозбірня Г. Якутовича та О. Павловської». Мине десять років і у видавництві «Радянська школа» накладом 50000 примірників вийде з друку ґрунтовне видання В. Лопати «Слова о полку Ігоревім» з його ілюстраціями, макетом та художнім оформленням. На обкладинці книги художник зобразив на тлі темної ночі під червоним небесним світилом князя Ігоря зі своїм військом. Текстову частину супроводжують гравюри художника та 10 ілюстрацій на розворотах, надруковані з трьох дощок.

В. Лопата 79

*Рис. 1. Лопата В. Екслібрс Г. Якутовича та О. Павловської.
1979 р.*

Значний сплеск інтересу до пам'ятки давньоруської літератури «Слова о полку Ігоревім» відбувся в часи, коли за рішенням ЮНЕСКО у всьому світі відзначалося 800-річчя безсмертного твору. Знаменній річниці в історії світової культури Всесоюзним добровільним товариством любителів книги у Москві було присвячено в 1986 р. окремий випуск «Альманаху бібліофіла». У ньому відомий український дослідник і колекціонер Святослав Воїнов (1942-2014 рр.) розповів про своє зібрання «Словіани» та

про «Слово о полку Ігоревім» в екслібрисі». Він був широко відомий завдяки зібраній ним унікальній колекції видань «Слова». Зібрання кандидати філологічних наук С. Воїнова налічувало понад 15000 одиниць зберігання, зокрема понад 2500 книг (із них понад 300 видань «Слова» 27 мовами народів світу), понад 400 робіт художників, 300 рукописів, кілька тисяч листів та кілька архівів дослідників пам'ятки. У 1990 р. дослідник організував і очолив у рідному місті Новгород-Сіверську музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім». Як директор доклав чимало зусиль для його розбудови, проведення в місті наукових конференцій та, на жаль, він не знайшов спільної мови з керівництвом району та області й у 1993 р. залишив керівну посаду. З того часу слово знавець більше уваги приділяв науковій роботі. Починаючи з 1979 р., колекціонер влаштовував виставки в багатьох містах країни, в тому числі в Івано-Франківську (1985 р.), Києві (2000 р.), Новгороді-Сіверському (1983, 1990, 1991, 2002 рр.), Сумах, Чернігові (1999 р.), Путивлі (2001 р.), на яких експонувалися також і екслібриси з його зібрання. С. Воїнов брав участь у численних наукових конференціях, зокрема в Сумах, Новгороді-Сіверському, Переяславі-Хмельницькому, Путивлі, Одесі та інших містах [6].

Грунтовно представлена в екслібрисах Чернігівщина з її походами новгород-сіверського князя в Степ та її видатні діячі. Особлива заслуга в цьому відомого майстра книжкового знаку Василя Леоненка з Чернігова, який створив понад 1300 графічних мініатюр. Про нього розповідає С. Воїнов в одній із своїх публікацій в енциклопедії «Слова о полку Ігоревім». У ній повідомляється про графічну серію «Пам'ятники «Слова о полку Ігоревім» (1990-91 рр.), виконану в техніці ліногравюри. Це «Пам'ятник Бояну в Новгород-Сіверському», «Пам'ятник князю Ігорю в Новгород-

Сіверському», «Пам'ятник Ярославні в Новгород-Сіверському», «Пам'ятник Ярославні в Путивлі». Також зазначено низку екслібрисів, присвячених шанувальникам безсмертного твору: Н. Найдено (1989 р.), В. М. Бакуменку (1991 р.), Б. Н. Двинянинову (1992 р.) [3]. Серед них і гравюра на лінолеумі, присвячена С. С. Воїнову за мотивами «Плачу Ярославни» та словами Т. Шевченка «Як та зозуленька кує, словами жалю додає». Героїня постає зображена білими контурними лініями, ніби примара, що тужить за загиблими воїнами у нижній частині композиції. Ярослава-Єфросинія, дружина Ігоря Святославича Новгород-Сіверського, дочка Ярослава Осмомисла від шлюбу з Ольгою Юрїівною, постає в історії вітчизняної літератури як ліричний образ жінки-патріотки. Трагізм її образу талановито втілено в книжкових знаках Анатолія Сивака (Маріуполь), Миколи Неймеша і Олексія Литвинова (Харків). В екслібрисі останнього Ярослава, здійнявши догори руки, промовляє сповнені експресії слова: «О ветре ветрило ! ...светлое и тресветлое солнце !... о Днепре Слоутуцию !». Ця поетична молитва спрямована не до Бога, а до сил природи, продовжує хвилювати наших сучасників.

Святкування у 1985-1987 рр. 800-річчя з часу написання «Слова» сприяло появі численних екслібрисів, адресованих шанувальникам геніального твору Русі-України. Низка книжкових мініатюр позначена датами 800 літ й належить книгозбірням О. Гончара (Д. Мирошниченко, Харків), В. Манжула (О. Криворучко, Чернівці), К. Ізаківича (А. Сивак, Маріуполь), Ю. Бондаренка (О. Мікловда, Київ), С. Воїнова (А. Мистецький, Київ) та ін. До речі, екслібрис останнього з мого зібрання має на звороті штемпельну печатку з написом «Собрание Святослава Воинова», якою той зазвичай позначав свою «Славіану».

Досить поширені в екслібрисах зображення воїнів війська новгород-сіверського князя Ігоря Святославича, який рушив у похід проти кочовиків, постійних ворогів Руси-України, половців та чорних клобуків. Це роботи М. Бондаренка, В. Вишняка, Б. Куновського, О. Литвинова, В. Лучка, П. Прокопіва та інших. Монументальний образ князя Ігоря постає на чолі дружини в композиції Бориса Куновського з Кривого Рогу для С. Воїнова з датами 1185-1985 рр. (рис. 2).

Микола Бондаренко з Сумщини відомий як автор 80 графічних аркушів за мотивами «Слова», створених до 800-річчя поеми і виданих в альбомі [2]. У цьому виданні також відтворено п'ять авторських екслібрисів, присвячених шанувальникам безсмертного твору та Музею-заповіднику «Слова» у Новгороді-Сіверському. Серед них і екслібрис для педагога, літературознавця, кандидата філологічних наук Віктора Звагельського, який із 1983 р. досліджує «Слово» й опублікував понад 50 матеріалів. У ньому на тлі нічного неба із закривавленим місяцем на здибленому коні постає князь із занесеним мечем, під ним військо, яке вирушає у похід. Червоним кольором художник акцентує, крім «закривавленого» місяця, ще й червоний плащ князя. Доповнюють композицію слова «Спала князю умь похоти» (Спало князю на ум бажання), які належать до «темних місць» у «Слові». Не менш цікавий екслібрис Івано-Франківського художника Петра Прокопіва для відомого художника і вченого Михайла Фіголя.

Рис. 2. Куновський Б. Екслібрис С. Воїнова. 1985 р.

Свою докторську дисертацію він присвятив мистецтву Галича – столиці Галицько-Волинського князівства, наймогутнішої твердині на південно-західних давньоруських землях. Як відомо, найбільшого піднесення Галич досяг за князя Ярослава Осмомисла, оспіваного в

«Слові о полку Ігоревім». Князь Ігор постає в еклібрисі П. Прокопів на чолі дружини, впевнено спираючись на меч. Над військом розвиваються стяги із зображенням святого. Вони присутні в багатьох еклібрисах, але більш конкретизовано бачимо стяги в мініатюрах Анатолія Сивака з Маріуполя та Анатолія Худякова з Дніпра. На них постає образ Спаса – захисника християнської держави. На відміну від русичів, на половецьких землях використовували тотеми, які були предметом релігійного вшанування, хоча їм і не вклонялися як божествам. Тотемами половців були лебеді, гуси, ворони тощо. А от Василь Вечерський із Києва запропонував свій варіант стяга у вигляді квадрата з витягнутим праворуч гострим кінцем. На вершині держала – стилізований тризуб. У центрі квадрата – зображення білої восьмикутної зірки. Бойовий стяг розділено по горизонталі на дві пропорційні частини й розфарбовано аквареллю в жовтий і блакитний.

1990 р. рішенням Чернігівського обласного виконавчого комітету за активної участі С. Воїнова та інших вчених було створено Новгород-Сіверський історико-культурний заповідник «Слова о полку Ігоревім». Йому були передані 12 архітектурних пам'яток міста, в тому числі й унікальний комплекс Спасо-Преображенського чоловічого монастиря, заснованого в XI ст. Сам музей розмістився у приміщенні Покоїв настоятеля монастиря, розташованих у центральній частині Спасо-Преображенського монастирського комплексу. Саме з Новгорода-Сіверського в день свого святого заступника Георгія князь Ігор Святославович почав свій похід на половців. Напередодні відкриття музею на честь «Слова» в місті було встановлено три бронзових пам'ятника: Бояну – на місці бувшого дитинця, Ярославні – біля стін Спасо-Преображенського монастиря і скульптурна група – на центральній площі міста. Ця подія знайшла відображення у

численних екслібрисах, присвячених як самому музею, так і шанувальникам «Слова». Серед кращих була серія з восьми сюжетів виконаних у техніці гравюри на пластику в два кольори (червоний і чорний) і об'єднаних написом «Музей-заповідник «Слово о полку Ігореве», що огортав композицію, створена братами Олексієм і Сергієм Харуками з Києва. Для музейного зібрання виконали екслібриси Микола Бондаренко (Сумська обл.), Ірина Колядіна (Дніпро), Борис Куновський (Кривий Ріг), Володимир Ломака (Суми), Микола Неймеш (Харків) та інші.

Василь Хворост із Дніпра присвятив музею та його засновнику С. Воїнову екслібриси створені 1991 р. із зображенням пам'ятників, які є окрасою Новгород-Сіверська: князеві Ігорю та Бояну – уособленому образу руського народного воїна, трудівника і співця. А для вже згадуваного колеги – В. Лопати – в техніці офорту зобразив Бояна, що грає на гуслах. Постать славетного поета-співця й музики-гусяра зустрічаємо також в екслібрисах Б. Куновського, О. Литвинова, В. Лопати, М. Неймеша, В. Розенталя.

Чимало цікавих екслібрисів було створено завдяки оголошеному в 1994 р. конкурсу на кращий екслібрис для Новгород-Сіверського історико-культурного заповідника. 23 художники України подали на розгляд журі 48 книжкових знаків, із яких було відібрано для виставки 39 екслібрисів. Мініатюри В. Лопати, А. Сивака, С. і О. Харуків, В. Хвороста й інших представлені в музейній експозиції [7]. Важливу роль у сюжетах екслібрисів відіграють сонячне затемнення, картини природи, які мають символічне значення, а також тема «плачу» – замовляння Ярославни. Як відомо, на березі річки Сіверського Дінця 1 травня воїнів застало сонячне затемнення. Воно було наче пересторогою для Ігоря, але він

не зупинився на півдорозі до своєї мети. В центрі композиції, присвяченій М. Бондаренком із Сумщини музею-заповіднику, постає чорний силует князя в шоломі, що нагадує ката. Він рішуче занесеною рукою з мечем розділяє композицію на дві частини: нижньої світлої, із шеренгою обличч дружини готової до бою, і верхньої, покритою темрявою від чорного диска сонця з протуберанцями, з полеглими воїнами (рис. 3).

Рис. 3. Бондаренко М. Екслібрис Музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім». 1993 р.

Похід, який трагічно завершився, мав принести військовій честь, а князеві – славу, в поемі завершується словами: «Княземъ слава, а дружине Аминь». Їх наведено в екслібрисах Тамари Баленко (Київ-США), а також у М. Бондаренка в композиції з палаючими будівлями. Тут варто нагадати, що слово «Аминь» (пр. –«істинно», «хай буде так») ставили в кінці літературних творів. Для свого земляка літературознавця, професора Павла Охріменка

сумський художник Володимир Ломака створив екслібрис із воїном, якого наздогнала ворожа стріла. Відомий вчений, якого цікавили проблеми хронології, організував три наукові конференції в Сумському пед.інституті у ювілейні 1983-85 рр. Згодом був ініціатором проведення сумських наукових конференцій «Паліцинських читань». «Утверджуючи національну культуру, впевнено повертав «Слово» в рідне русло, щоб послужило воно відродженню історичної пам'яті народу і розголосу слави Батьківщини» [2]. Два екслібриса Миколи Неймеша і один – його колеги Олексія Литвинова з Харкова – адресовані їхньому земляку – вченому Михайлу Гетьманцю (рис. 4). У 1986 р. він організував кінну експедицію по шляху війська Ігоря від Новгород-Сіверського до Ізюма. Це дозволило підтвердити гіпотезу М. В. Сибільова, що основні події походу Ігоря відбувалися саме між сучасними містами Ізюмом і Слов'янськом. Саме тому в екслібрисі О. Литвинова зображено рух війська князя та карту місцевості з річкою Каяла.

У 2000 р. відзначалося 200-річчя з часу першої публікації «Слова», яке сприяло появі нових екслібрисів. Їх створили до цієї події В. Вишняк (Київська обл.), М. Король (Київ), В. Лучко, для автора цих рядків, а також Б. Романов (Северодонецьк) для Б. Пастуха, О. Бондаренко (Путивль) для С. Тупіка і О. Лепьошкіної та М. Неймеш для «Ігоріади» В. Ремньова. Екслібрис останнього присвячений 170-річчю від дня народження російського композитора Олексія Бородіна. Найбільш значимий його твір – опера «Князь Ігор», над якою він працював 18 років, але так і не закінчив її (дописали інші). Вона обійшла всі світові театри. В екслібрисі Неймеша зображено образ композитора на тлі нотного ряду та драматичну постать князя в кайданках на тлі сонячного затемнення.

Рис. 4. Литвинов О. Екслібрис М. Гетманця. 1991 р.

Висновки. Поема «Слово о полку Ігоревім» є поетичним твором незмірно цінної літературної спадщини з багатим змістом нашої давнини. В описових частинах автор із мистецьким хистом висвітлює політичні й історичні обставини державного життя того часу. Він яскраво описує життєві колізії українського народу, його культурні надбання, релігію та створені ним звичаї. Майстри малої графіки майстерно опрацювали текст поеми, яскраво втілили в екслібрисах образи героїв поеми, дружину князя, навели

цитати окремих місць щоб підкреслили значимість композиції. Вдалому художньому вирішенню багатьох екслібрисів сприяє якісне шрифтове рішення. Завершуючи розповідь про екслібрисну «Словіану», хочеться зазначити, що крізь реальний, образний світ численних графічних варіацій постає інший – бачений тільки «духовними очима» великий світ геніальної пам'ятки.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко М. Слово о полку Ігоревім. Серія ліноритів. Суми: ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2015. 103 с.
2. Голубченко В. Слово-знавці. Короткий довідник. Суми: ВВП «Мрія -1», 1998. 75 с.
3. Нестеренко П. Безсмертна поема у творчості українських мистців. Художній образ української книги XX – XXI століть. Київ: Саміт-книга, 2021. Сс. 70-85.
4. Нестеренко П. Історія українського екслібриса. Київ: Темпора, 2016. 228 с.

Petro V. NESTERENKO,

PhD in Arts, Associate Professor,
Interregional Academy of Personnel Management,
e-mail: exlibrisclub@ukr.net,
ORCID: 0000-0003-4153-4175

**A WORD ABOUT THE REGIMENT OF IHOREV IN THE
EXLIBRIS**

Abstract. Ex Libris is an important source of history not only of Ukrainian culture, but of all humanity. Jubilee dates, which drew their attention to the literary process, were a significant incentive for artists and Ex Libris owners. Since its publication, “The Word about Igor's Regiment” has been of great interest to researchers and ordinary readers, and has inspired artists and poets. When, by UNESCO's decision, the

world celebrated the 800th anniversary of the immortal work, artists responded to this event with numerous Ex Libris addressed to his fans. The next wave of interest in the literary monument arose after the establishment in 1990 of the Novgorod-Siversky historical and cultural reserve with the museum “Words about Igor's regiment”, as well as the announcement of a competition for the best Ex Libris for the museum. An important role was played by the active position of the Ukrainian collector and researcher of the “Slovo...” S. Voinov, who organized exhibitions and participated in scientific conferences.

Each nation has its own Song of Songs of inexhaustible spiritual fulfillment. For Ukrainians from time immemorial, an irrefutable proof of their historical maturity and consciousness were original, one-of-a-kind, national opinions and the earliest, from the 12th century, their echo – the poem “A word about Igor's regiment”. This is one of the most famous Old Russian works. At the heart of its plot is the story of the unsuccessful campaign of Novgorod-Siversky prince Igor Svyatoslavovich against the Polovtsy in the spring of 1185. To the historical story, the author added motifs of dreams, cries, reactions of nature to the fate of the heroes, monologues of princes... Although the story was written at the end of the 12th century, it was found only in 1791. Prince Oleksiy Musin-Pushkin found the original work completely by accident in the Spaso-Yaroslavl Monastery. A work of such high sound and such wise depth as “Slovo...” is a desktop edition of every self-conscious Ukrainian, every patriotic reader, fan of native literature. Therefore, it is not surprising that “Slovo...” found a wide response among numerous bookplate artists from all cities of Ukraine – from Chernivtsi, Lviv and Ivano-Frankivsk to Chernihiv, Sumy and Kharkiv.

Key words: ex-libris, “Word about Igor's regiment”, artist, jubilee dates, culture, museum, collectors, scientists.

References:

1. Bondarenko, M. (2015). Slovo o polku Ighorevim. Serija linorytiv [Word about Igor's regiment]. Sumy: PVP "Vydavnychyj budynok "Ellada" [in Ukrainian].
2. Gholubchenko, V. (1998). Slovo-znavtci [Word experts]. Korotkyj dovidnyk. Sumy: VVP "Mrija -1" [in Ukrainian].
3. Nesterenko, P. (2021). Bezsmertna poema u tvorchoosti ukrajinsjkykh mystciv. Khudozhnij obraz ukrajinsjkoji knyghy XX – XXI stolitj [An immortal poem in the works of Ukrainian artists. The artistic image of the Ukrainian book of the 20th - 21st centuries]. Kyiv: Samit-knygha, 70-85.
4. Nesterenko, P. (2016). Istorija ukrajinsjkogho ekslibrysa [History of Ukrainian exlibris]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].